

موانع پژوهش از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران

دکتر علیرضا ظهور:^{*} دانشیار، گروه روش تحقیق، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران

دکتر علیرضا فکری: دانشیار، گروه بیماری‌های پوست، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان

فصلنامه پایش

سال دوم شماره دوم بهار ۱۳۸۲ صص ۱۲۰-۱۱۳

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۱/۱۰/۲۹

چکیده

علم، پژوهش، فرهنگ و سیاست به هم وابسته‌اند و بروز تحولات در هر یک از این حوزه‌ها نمی‌تواند بدون ایجاد تحولاتی هماهنگ در دیگر حوزه‌ها تحقق یافته و پایدار بماند. پژوهش یکی از محورهای کلیدی در امنیت ملی کشورها محسوب می‌گردد. آگاهی از موانع تحقیقات و مرتفع نمودن آنها به منظور ارتقای کمی و کیفی پژوهش و آموزش در کشورمان ضروری به نظر می‌رسد. این پژوهش به صورت مقطعی در بهار ۱۳۸۲ به منظور تعیین موانع پژوهش از دیدگاه اعضای هیأت علمی در دو دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی و پرستاری و مامایی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی ایران انجام گرفت. جمع آوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه‌ای که توسط پژوهشگران ساخته شد صورت پذیرفت و اعتبار پرسشنامه نیز به صورت طی چند مرحله مورد ارزیابی قرار گرفت. پرسشنامه از طریق پست برای کلیه اعضای هیأت علمی تمام وقت شاغل در دو دانشکده (۷۸ نفر) ارسال گردید و نهایتاً ۶۰ پرسشنامه مورد بررسی قرار گرفت. سپس داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS و آزمون‌های مجذور کای و تی تجزیه و تحلیل گردیدند.

۷۵ درصد از اعضای هیأت علمی تحت بررسی زن و بقیه مرد بودند و ۲۲ درصد مدرک دکترای تخصصی و بقیه کارشناسی ارشد داشتند. بنا به اظهار افراد تنها حدود نیمی از آنان مهارت لازم را در تدوین پژوهش‌الال، اجرای پژوهش، آنالیز و تفسیر داده‌ها و نیز مقاله نویسی دارند. محدودیت‌های تایپ، پرینت، زیراکس، مشاوره پژوهشی، اینترنت و کتابخانه به ترتیب مهم‌ترین عوامل نارضایتی این افراد از خدمات کمک پژوهشی در دانشکده بود. همچنین جماعت ۳۲ طرح تحقیقاتی توسط ۲۷ نفر از اعضای هیأت علمی طی سه سال گذشته به دفتر پژوهشی دانشگاه ارسال شده که ۳۷ درصد آنها تصویب شده است. تنها حدود ۴۲ درصد از افراد نامبرده طی سه سال گذشته به عنوان مجری یا همکار اصلی در اجرای ۴۷ پژوهش تحقیقاتی (در دانشگاه یا خارج از دانشگاه) مشارکت داشته‌اند و بقیه در اجرای هیچ پژوهش تحقیقاتی فعالیت نداشته‌اند. از ۳۸ درصد اعضای هیأت علمی هیچ مقاله‌ای طی سه سال گذشته پذیرفته نشده، در حالی که از بقیه ۲۲۴ مقاله به صورت سخنرانی یا پوستر یا چاپ در مجلات داخلی و بین‌المللی پذیرفته شده است.

با توجه به نتایج، توصیه می‌شود جهت رفع موانع پژوهشی مسئولان دانشکده‌ها اقدام به برگزاری کارگاه‌های آموزش روش تحقیق، آنالیز داده‌ها، مقاله نویسی، آینین نگارش و نیز استفاده از شبکه‌های اطلاع‌رسانی نمایند. ضمناً ضرورت دارد که مسئولان نسبت به تأسیس دفتر مشاوره پژوهشی در دانشکده‌ها و بیمارستان‌ها، امکان دسترسی آسان به شبکه‌های اطلاع‌رسانی و اینترنت در دانشکده، تجهیز اتاق استاید به کامپیوتر و پرینتر، توسعه امکانات کتابخانه‌ای و امکان استفاده از زیراکس اقدام نمایند. کاهش ساعت‌های تدریس و امکان فرصت برای انجام پژوهش، کوتاه کردن پروسه بررسی و تصویب طرح‌های پژوهشی، تخصیص واحد برای فعالیت‌های پژوهشی، ضابطه‌مند سازی تقسیم پایان نامه‌ها بین اعضای هیأت علمی، شیوه تصویب طرح‌های پژوهشی و تشکیل هسته‌های تحقیقاتی از دیگر پیشنهادات اعضای هیأت علمی است.

کلیدواژه‌ها: موانع، پژوهش، تحقیق، هیأت علمی

*نویسنده اصلی: تهران، بزرگراه شهید همت، بین شیخ فضل الله و شهید چمران، ستاد دانشگاه علوم پزشکی ایران، طبقه پنجم، دفتر روابط بین‌الملل، صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۶۱۷۱

تلفن و نامبر: ۸۰۵۲۴۶۳

E-mail: zohooralireza@yahoo.com

مقدمه

متعدد، کشورهای اروپایی و ژاپن)، نسبت به جمعیتش ۱۰۰ برابر کمتر مقاله تولید می‌کند. شاید بتوان این ضریب ۱۰۰ را با توجه به آمار و اطلاعات مذکور توجیه نمود. با توجه به فاصله زیاد تولید ناخالص ما با کشورهای صنعتی، اگر قرار باشد فاصله علمی خود را کم کنیم لازم است که بودجه پژوهشی خود را چندین برابر افزایش دهیم [۱، ۹ و ۱۰].

على رغم آن که طی دهه اخیر میزان اعتبارات تحقیقاتی و همچنین تعداد محققان در کشورمان افزایش چشمگیری داشته، ولی تعداد طرح‌های تحقیقاتی مصوب دانشگاه‌های علوم پزشکی و مقالات بین المللی منتشرشده افزایش مناسبی نشان نداده است [۱۰]. مقایسه گزارشات نشان می‌دهد در حالی که کره جنوبی و سنگاپور حدود ۲۰ سال پیش از نظر تولید علمی شبیه کشورمان بوده‌اند، در سال ۱۹۹۸ تولید علمی کره جنوبی حدود ۲۰ برابر و سنگاپور حدود ۸۰ برابر بوده است [۱۱ و ۱۵].

همچنین تعداد پژوهشگران و محققان که یکی از شاخص‌های تعیین جایگاه کشورها از نظر پژوهش به حساب می‌آیند، در سال ۱۳۷۶ در آمریکا شش هزار، در ژاپن پنج هزار، در کره جنوبی هزار و پانصد و در ایران دویست نفر در میلیون برآورد شده است [۱۱ و ۲]. به علاوه بررسی‌های کیفی نشان داده که اکثر پژوهه‌های تحقیقاتی انجام شده در کشور با کیفیت پایین، قایم به فرد و بدون استمرار انجام می‌گیرد و از نتایج آنان کمتر می‌توان جهت رفع نیازهای جامعه استفاده نمود [۱۲].

پژوهشگران کمبود امکانات و تجهیزات، مقررات دست و پاگیر اداری، نداشتن نگرش مثبت مدیران اجرایی به فواید تحقیقات، مشغله کاری زیاد، عدم دسترسی به منابع اطلاعاتی، نبود بودجه مناسب، پایین بودن حق التحقیق و مراحل دشوار و طولانی دریافت بودجه طرح‌های پژوهشی، فقدان مهارت‌های پژوهشی و انگیزه را از جمله موانع انجام پژوهش دانسته‌اند. کاهش انگیزه پژوهشگر غالباً به دلیل سیاست گذاری‌های غلط، تأمین نکردن نیازهای مالی، سوء مدیریت و شرایط محیطی نا مناسب ایجاد می‌گردد [۱۳-۱۸].

سطح تکنولوژی و توسعه هر کشور، تناسب مستقیمی با شاخص‌های اصلی تحقیق و پژوهش یعنی میزان سرمایه گذاری

طی سالیان متتمادی گفته‌اند که ایران و تمدن اسلامی یکی از کانون‌های تولید علم بوده است، اما به راستی امروز سهم ما در پژوهش چقدر است؟ می‌دانیم که علم، تحقیق، فرهنگ و سیاست به هم وابسته‌اند و بروز تحولات در هر یک از این حوزه‌ها نمی‌تواند بدون ایجاد تحولاتی هماهنگ در دیگر حوزه‌ها تحقق یافته و پایدار بماند. دانشمندان تحقیقات را یکی از محورهای کلیدی در امنیت ملی کشورها دانسته و بر این باورند که پیشرفت در هر زمینه به پژوهش و برنامه‌ریزی دقیق نیاز دارد [۱ و ۲].

در کشورهای در حال توسعه معمولاً کارگزاران به دلیل مشکلات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، دنبال رفع مشکلات آنی بوده و به تحقیقات که معمولاً نتایج آن سال‌ها بعد مورد استفاده قرارمی‌گیرد کمتر توجه دارند [۳]. تا زمانی که مسئولان از دستاوردهای تحقیقات در اتخاذ تصمیم و برنامه ریزی‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و آموزشی بهره نبرند آن کشور به توسعه پایدار و اجتماعی دست نخواهد یافت [۴].

کمیت و کیفیت تولیدات علمی (طرح‌ها و مقالات پژوهشی) یکی از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه علمی در کشور محسوب می‌گردد [۱، ۵، ۶ و ۷]. در حال حاضر فاصله زیادی بین تولیدات علمی کشورمان با بسیاری از کشورهای جهان وجود دارد. مثلاً در سال ۱۹۹۷ در ایالات متحده به ازای هر هزار نفر، در کره جنوبی به ازای هر شش هزار نفر و در ایران به ازای هر ۱۲۰ هزار نفر یک مقاله بین المللی به چاپ رسیده است. این در حالی است که طی بررسی‌های انجام شده کیفیت مقالات بین المللی ایرانیان از میانگین جهانی پایین‌تر بوده است [۵، ۸ و ۹].

مقایسه آمار در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که بهای تولید علمی در جهان تقریباً ثابت است. در کشورهای توسعه یافته به طور متوسط ۲ تا ۳ درصد تولید ناخالص سرانه خود را صرف پژوهش می‌کنند، در حالی که طی دهه اخیر ایران تنها حدود ۰/۳ تا ۰/۴ درصد از تولید ناخالص داخلی خود را صرف پژوهش کرده است [۱۰ و ۱۱]. از طرف دیگر تولید ناخالص سرانه ایران تقریباً ۱۰ تا ۱۵ برابر کمتر از کشورهای توسعه یافته است. ایران در مقایسه با کشورهای توسعه یافته (ایالات

حق الرحمه پژوهشی (۱۲ سؤال) و سؤالات بخش چهارم برای تعیین سوابق پژوهشی و مقالات پذیرفته شده (۸ سؤال) مطرح گردید.

برای بازگرداندن پرسشنامه‌ها تلاش زیادی به عمل آمد. سه هفته پس از ارسال نامه‌ها، یادآور اول و دو هفته بعد یادآور دوم ارسال گردید. نهایتاً ۶۷ پرسشنامه (درصد) بازگشت داده شد. هفت پرسشنامه به دلیل ناقص بودن از مطالعه حذف و بقیه (۶۰ پرسشنامه) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. داده‌ها پس از جمع آوری با استفاده از نرمافزار آماری SPSS و آزمون‌های مجذور کای و تی تجزیه و تحلیل گردیدند.

یافته‌ها

حدود ۷۵ درصد (۴۵ نفر از ۶۰ نفر) اعضای هیأت علمی تحت بررسی زن و بقیه (۲۵ درصد) مرد بودند. میانگین سنی زنان $۴۴/۷ \pm ۵/۶$ و مردان $۴۶/۸ \pm ۹/۱$ سال بود. آخرین مدرک تحصیلی ۲۲ درصد افراد (۱۳ درصد زنان و ۴۷ درصد مردان) دکترای تخصصی (PhD) و بقیه (۷۸ درصد) کارشناسی ارشد (M.Sc.) بود. حدود ۱۹ درصد (۹ نفر از ۴۷ نفر) کارشناسان ارشد در زمان بررسی مشغول تحصیل در مقطع دکترا بودند.

در حالی که ۵۳ درصد اعضای هیأت علمی به تحقیق و تدریس به یک اندازه اظهار علاقه نمودند، حدود ۲۷ درصد تدریس و ۲۰ درصد تحقیق را نسبت به دیگری ترجیح می‌دادند. میانگین سابقه آموزشی زنان در دانشگاه $۶/۳ \pm ۷/۹$ و مردان $۱۳ \pm ۷/۴$ سال بود. به طور متوسط زنان $۱۶/۸ \pm ۲۱/۴$ ساعت و مردان $۱۴/۲ \pm ۱۶/۵$ ساعت در هفته طی یکسال گذشته در دانشگاه تدریس نمودند. نتایج خودارزیابی اعضای هیأت علمی در داشتن مهارت لازم برای انجام پژوهش در جدول شماره ۱ آورده شده است. بنا به گفته خودشان حدود ۳۲ درصد در اجرای پژوهش، ۴۲ درصد در آنالیز داده‌ها، ۵۰ درصد در جستجوی مقالات در سایتهاي اطلاع رسانی اینترنت، ۵۳ درصد در زمینه تفسیر داده‌ها، ۵۵ درصد مقاله نویسی و ۶۰ درصد نیز در تدوین پروپوزال مهارت لازم را دارند. حدود ۴۵ درصد (۲۷ نفر از ۶۰ نفر) جهت تدوین پروپوزال یا اجرای یک پژوهش قبلًا به مشاورین پژوهشی دانشکده خود

در تحقیقات و تعداد نیروی محقق دارد. در سال ۱۹۹۰ معادل ۹۶ درصد از بودجه‌های تحقیقاتی جهان را کشورهای توسعه یافته و تنها ۴ درصد آن را کشورهای در حال توسعه هزینه کرده‌اند که سهم کشورهای اسلامی از این میزان فقط ۱ درصد است [۱۹ و ۱۶].

بررسی‌های اولیه نشان داد که نسبت پژوهش‌های مصوب اعضای هیأت علمی دو دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پژوهشی و نیز پرستاری و مامایی در مقایسه با سایر دانشکده‌های وابسته به دانشگاه علوم پزشکی ایران به‌طور چشمگیری پایین‌تر بود. لذا پژوهشگران به بررسی موانع پژوهش (شخصی و سازمانی) از دیدگاه اعضای هیأت علمی این دو دانشکده پرداختند. چرا که آگاهی از موانع تحقیقات و مرتفع نمودن آنها به منظور ارتقای کمی و کیفی پژوهش و آموزش در کشورمان ضروری به نظر می‌رسد.

مواد و روش کار

این پژوهش به صورت مقطعی در بهار ۱۳۸۲ به منظور تعیین موانع پژوهش از دیدگاه اعضای هیأت علمی در دو دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پژوهشی و پرستاری و مامایی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی ایران انجام گرفت. نمونه پژوهش شامل تمامی اعضای هیأت علمی تمام وقت شاغل در دو دانشکده مذکور (جمعاً ۸۹ نفر) بود. جمع آوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه‌ای که توسط پژوهشگران ساخته شد صورت گرفت. اعتبار پرسشنامه نیز به صورت صوری توسط دوازده نفر از اعضای هیأت علمی دانشگاه مورد ارزیابی قرار گرفت و پس از انجام اصلاحات، مجدداً هشت عضو هیأت علمی دیگر پرسشنامه را از نظر اعتبار مورد ارزیابی قرار دادند.

پرسشنامه پس از انجام اصلاحات نهایی، برای نمونه پژوهش پست گردید. سؤالات بخش اول پرسشنامه برای تعیین خصوصیات جمعیت هیأت علمی (۱۰ سؤال) و سؤالات بخش دوم برای تعیین موانع شخصی از قبیل علاقه به انجام پژوهش، تبحر در تدوین پروپوزال، اجرای پژوهش، آنالیز داده‌ها، تفسیر مقاله نویسی (۱۴ سؤال) تدوین گردید. سؤالات بخش سوم برای تعیین موانع سازمانی از قبیل چگونگی پروسه تصویب پروپوزال، کیفیت خدمات کمک پژوهشی در دانشکده‌ها، نحوه پرداخت

بررسی و تصویب آن را بسیار طولانی، ۴۴/۴ درصد نسبتاً طولانی و بقیه (۱۴/۹ درصد) مناسب دانسته‌اند. در تجزیه و تحلیل داده‌ها ارتباط معنی‌داری بین تصویب پروپوزال‌ها با خودارزیابی استادید در داشتن مهارت لازم برای تدوین پروپوزال مشاهده گردید. به طوری که حدود ۵۰ درصد پروپوزال‌های آن دسته که خودشان را دارای تبحر کافی در تدوین آن دانسته‌اند، توسط شورای پژوهشی مورد تصویب قرار گرفت و این میزان برای آنهایی که خود را دارای تبحر کافی ندانسته‌اند تنها ۱۸ درصد بوده است ($P < 0.01$). حدود ۴۴/۴ درصد (۱۲ نفر از ۲۷ نفر) افرادی که طی سه سال گذشته پروپوزالی تدوین نموده‌اند، به قدری از پروسه بررسی پروپوزال ناراضی بودند که آن را موجب تضعیف انگیزه خود در تحقیق دانسته‌اند ولی تفاوتی در نسبت افراد ناراضی از پروسه بررسی پروپوزال، بین کسانی که پروپوزال آنها رد گردیده با کسانی که مورد تصویب قرار گرفته مشاهده نگردید.

مراجعه نمودند. حدود ۷۰ درصد آنان از تسلط مشاورین را ضی و مشاوره را مفید ارزیابی نمودند. وضعیت رضایتمندی از خدمات کمک پژوهشی در دانشکده در جدول شماره ۲ آمده است. همان گونه که دیده می‌شود، محدودیت‌های تایپ، پرینت، زیراکس، مشاوره پژوهشی، اینترنت و کتابخانه به ترتیب مهمترین عوامل ناراضایتی اعضای هیأت علمی از خدمات کمک پژوهشی بود. بر اساس گزارش اعضا هیأت علمی حدود ۳۶/۷ درصد (۲۲ نفر از ۶۰ نفر) آنان طی سه سال گذشته یک پروپوزال و ۱۸/۳ درصد دو پروپوزال جهت بررسی و تصویب به دفتر پژوهشی دانشگاه ارسال نموده‌اند. به عبارت دیگر جمعاً ۳۲ پروپوزال توسط ۲۷ نفر از اعضای هیأت علمی تحت بررسی طی سه سال گذشته به دفتر پژوهشی دانشگاه ارسال شده است. حدود ۳۷/۵ درصد (۱۲ عدد از ۳۲ عدد) پروپوزال‌های فوق تصویب، ۴۳/۷ درصد رده بقیه (۱۸/۸ درصد) در دست بررسی است. همچنین حدود ۴۰/۷ درصد (۱۱ نفر از ۲۷ نفر) افرادی که طی سه سال گذشته پروپوزالی تدوین نموده‌اند، پروسه

**جدول شماره ۱- نتایج خودارزیابی اعضا هیأت علمی دانشکده‌های مدیریت و اطلاع رسانی و پرستاری و مامایی
دانشگاه علوم پزشکی ایران در زمینه توانایی در انجام مراحل مختلف پژوهش**

	مجموع (n=۶۰)		کارشناسی ارشد (n=۴۷)		دکترا (n=۱۳)		
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
تدوین پروپوزال	۶۰	۳۶	۵۵	۲۶	۷۷	۱۰	
جستجو در شبکه‌های اطلاعاتی و اینترنت	۵۰	۳۰	۴۹	۲۳	۵۴	۷	
اجرای پژوهش	۳۲	۱۹	۲۸	۱۳	۴۶	۶	
آنالیز داده‌ها	۴۲	۲۵	۴۰	۱۹	۴۶	۶	
تفسیر داده‌ها	۵۳	۳۲	۴۹	۲۳	۶۹	۹	
مقاله‌نویسی	۵۵	۳۳	۴۰	۲۴	۶۹	۹	

**جدول شماره ۲- میزان رضایت اعضا هیأت علمی دانشکده‌های مدیریت و اطلاع رسانی و پرستاری و مامایی
دانشگاه علوم پزشکی ایران از خدمات کمک پژوهشی دانشکده**

	مجموع		ناراضی		راضی			
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد		
مشاوره	۱۰۰	۶۰	۵۵	۳۳	۳۵	۲۱	۱۰	۶
تایپ	۱۰۰	۶۰	۹۰	۵۴	۱۰	۶	۰	۰
پرینت	۱۰۰	۶۰	۹۰	۵۴	۱۰	۶	۰	۰
زیراکس	۱۰۰	۶۰	۷۰	۴۲	۲۰	۱۲	۱۰	۶
اینترنت	۱۰۰	۶۰	۴۸	۲۹	۴۲	۲۵	۱۰	۶
کتابخانه	۱۰۰	۶۰	۳۳	۲۰	۳۲	۱۹	۳۵	۲۱

درصد ۳۱ (۴۰ نفر از ۴۰ نفر) آنان مقدار فعلی را کافی ندانسته و مقدار پیشنهادی ۸۱ درصد نیز به ازای هر ساعت کار پژوهشی، یک چهلم حقوق و مزايا بود. از ۳۸ درصد (۲۳ نفر از ۶۰ نفر) افراد تحت مطالعه هیچ مقاله‌ای طی سه سال گذشته پذیرفته نشده است. در حالی که از بقیه افراد، ۲۲۴ مقاله (۱۰۹ مقاله بهصورت سخنرانی یا پوستر، ۱۰۷ مقاله در مجلات داخلی و ۸ مقاله در مجلات بین المللی) پذیرفته شده است. همچنین سطح تحصیلات افراد با تعداد مقالات پذیرفته شده همبستگی مستقیم نشان داد. طی سه سال گذشته از ۸۴ درصد افراد ذکور با درجه PhD و ۵۵ درصد با درجه M.Sc. حداقل یک مقاله پذیرفته شده است. در مجموع، تعداد مقالات پذیرفته شده به ازای هر یک از شخصت نفر اعضای هیأت علمی تحت بررسی طی سه سال گذشته به طور متوسط ۳/۷ عدد (۵/۹ نفر با درجه PhD و ۳/۱ نفر با درجه M.Sc.) بود (P<0.01).

پیشنهادات اعضای هیأت علمی جهت کاهش موانع پژوهش در جدول شماره ۳ آورده شده است.

طی سه سال گذشته ۲۵ نفر از اعضای هیأت علمی (۴۱/۷ درصد) به عنوان مجری یا همکار اصلی (حدود ۲۰ درصد به عنوان مجری و ۲۱/۷ درصد به عنوان همکار اصلی) در اجرای ۴۷ پژوهه تحقیقاتی (در دانشگاه یا خارج از دانشگاه) مشارکت داشته‌اند. در حالی که بقیه (۵۸/۳ درصد) طی مدت ذکور در اجرای هیچ پژوهه تحقیقاتی فعالیت نداشته‌اند. ارتباط معنی‌داری نیز بین فعالیت در اجرای پژوهه‌های تحقیقاتی با داشتن مهارت در روش اجرای پژوهش، آنالیز و تفسیر داده‌ها مشاهده گردید. بهطوری که ۶۰ درصد آنها یکی از مهارت کافی دارای مهارت کافی دانسته‌اند طی مدت ذکور حداقل در اجرای یک پژوهه تحقیقاتی (به عنوان مجری یا همکار اصلی) فعالیت نموده‌اند و این میزان برای کسانی که از مهارت کافی برخوردار نبوده‌اند تنها ۲۸ درصد بوده است (P<0.01).

از طرفی حدود ۱۵ درصد (۶۰ نفر از ۴۰ نفر) اعضای هیأت علمی تحت بررسی، طی سه سال گذشته جهت دریافت حق‌الزحمه تحقیق به حسابداری دانشگاه مراجعه داشته‌اند. حدود ۸۸/۹ درصد از طولانی بودن پروسه پرداخت ناراضی بودند. در حالی که ۶۷ درصد (۴۰ نفر از ۶۰ نفر) مقدار حق‌الزحمه تحقیق را در انگیزه محقق مؤثر می‌دانند، حدود ۷۷

**جدول شماره ۳- پیشنهادات اعضای هیأت علمی دانشکده‌های مدیریت و اطلاع رسانی و پرستاری و مامایی
دانشگاه علوم پزشکی ایران به منظور کاهش موانع پژوهش (n=۶۰)**

درصد	تعداد	کاهش ساعت تدریس موظف و ایجاد فرصت برای انجام پژوهش
۳۲	۱۹	کوتان کردن پروسه بررسی و تصویب طرح‌های پژوهشی
۲۷	۱۶	افزایش میزان حق‌الزحمه تحقیق
۲۲	۱۳	ضابطه‌مند سازی بررسی و تصویب طرح‌های پژوهشی
۲۰	۱۲	تحصیص واحد مناسب برای فعالیت‌های پژوهشی
۱۸	۱۱	ضابطه‌مند سازی تقسیم پایان نامه‌ها بین اعضای هیأت علمی
۱۸	۱۱	در دسترس قرار دادن امکانات تایپ، پرینت و تکثیر
۱۸	۱۱	آموزش روش تحقیق و مقاله نویسی
۱۳	۸	دسترسی به شبکه‌های اطلاعاتی و اینترنت به صورت رایگان
۱۳	۸	همیت دادن به ایده‌ها و عنوانین پژوهشی پیشنهادی از طرف هیأت علمی
۱۰	۶	ایجاد هسته‌های پژوهش و تقویت پژوهش‌های تیمی در دانشکده‌ها
۱۰	۶	ایجاد دفتر مشاوره پژوهش در دانشکده
۸	۵	استفاده بهینه از نتایج تحقیقات
۸	۵	ایجاد تسهیلات برای شرکت در کنگره‌های داخل و خارج از کشور
۸	۵	اجباری نمودن انجام تحقیق و ارایه مقاله
۸	۵	اطلاع رسانی عنوانین تحقیقاتی مورد نیاز وزارت‌خانه‌ها و سازمان‌ها
۷	۴	توجه به معیشت اعضای هیأت علمی
۷	۴	بهبود ساختار و روابط درون سازمانی در دانشکده و دانشگاه
۵	۳	

اعتبارات و امکانات مناسب برای تحقیق، از بین بردن موانع اداری، توسعه سامانه اطلاع رسانی و استفاده از افراد شایسته جهت ارزیابی طرح‌های پژوهشی، از جمله اقداماتی است که جهت تسریع در پرسه بررسی طرح‌های پژوهشی توصیه می‌گردد.

همچنین پژوهش حاضر نشان داد حدود ۸۸ درصد از اعضای هیأت علمی که جهت دریافت هزینه‌های پژوهش خود به حسابداری مراجعه کرده‌اند، پرسه پرداخت حق التحقیق را طولانی دانسته‌اند. عده‌ای از پژوهشگران برای رفع این نقصه انجام یک پالایش درونی در بخش‌های مالی و اداری معاونت‌های پژوهشی دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی را ضروری دانسته‌اند [۴، ۱۲ و ۱۳]. لازم است که فعالیت‌های پژوهشی از یک کار اداری بدون توجه به روح و فرهنگ تحقیق بیرون آید و از حجم بروکراسی آن کاسته شود. پژوهشگران نبود باورهای عمیق در مدیریت‌های اداری مراکز تحقیقاتی و دانشگاه‌ها نسبت به اهمیت تحقیق و یافته‌های علمی، حاکمیت فرهنگ اداری ایستا و حضور نقش آفرین عناصر کوتاه بین و تنگ نظر در این محیط‌ها را نیز از موانع انجام پژوهش دانسته‌اند [۱۴ و ۲۱].

از پیشنهادات قابل توجه اعضای هیأت علمی در جریان این مطالعه، کاهش ساعات تدریس، ایجاد هسته‌های پژوهشی و تقویت پژوهش‌های تیمی بود. پژوهشگران نشان داده‌اند که یکی از عوامل مؤثر در افزایش کارایی پژوهش، ایجاد هسته‌های پژوهشی و دسترسی به آنان است. به عبارتی، لذت همکاری در گروه پویا، مشارکت فکری در کار گروهی و احساس ارزشمند بودن در یک گروه موجب افزایش انگیزه محقق می‌گردد. نتایج پژوهش‌های دیگر در این زمینه نیز نشان داد که درصد قابل توجهی از وقت هیأت علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی صرف آموزش و ارایه خدمات بالینی می‌شود و به همین دلیل اکثر اعضای هیأت علمی شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی در کشورهای در حال توسعه وقت کافی برای انجام امور پژوهشی ندارند [۱۷، ۲۲، ۲۳ و ۲۴]. بررسی‌های کیفی نشان داده که اکثر پژوهش‌های تحقیقاتی انجام شده در کشور بهدلیل قائم به فرد بودن با کیفیت پایین و بدون استمرار انجام گرفته و کمتر از نتایج آنان جهت رفع نیازهای جامعه می‌توان استفاده نمود

همانطور که مشاهده می‌شود دادن فرصت بیشتر برای انجام پژوهش (با کاهش ساعت تدریس)، کوتاه کردن پرسه بررسی و تصویب طرح‌های پژوهشی، تخصیص واحد برای فعالیت‌های پژوهشی، ضابطه‌مند سازی تقسیم پایان نامه‌ها بین استادی راهنمای و شیوه تصویب طرح‌های پژوهشی و نیز تشکیل هسته‌های تحقیقاتی از اهم پیشنهادات بود.

بحث و نتیجه‌گیری

مطابق نتایج پژوهش حاضر حدود ۵۸ درصد از اعضای هیأت علمی طی سه سال گذشته در اجرای هیچ پروژه تحقیقاتی (در دانشگاه یا خارج از دانشگاه) مشارکت نداشته‌اند. این در حالی است که بی شک توسعه تحقیقات در دانشگاه‌ها نیازمند عزم مسئولان و استادی دانشگاه است تا بتوان عزت و اقتدار لازم در زمینه‌های سیاسی، اجتماعی و علمی در جهان به دست آورد و تداوم آن را تضمین نمود. تحقیق در دانشگاه‌ها می‌تواند در به روز کردن علم و دانش اعضا هیأت علمی مؤثر واقع شده و مبنای آموزش کاربردی و مؤثر باشد [۲، ۷ و ۲۰].

بر اساس همین نتایج حدود ۸۵ درصد افرادی که طی سه سال گذشته پروپوپزال خود را جهت بررسی و تصویب به دفتر پژوهشی دانشگاه ارسال داشته‌اند، پرسه بررسی را طولانی و نیمی آن را موجب تضعیف انگیزه خود در تحقیق دانسته‌اند. حال آن که پژوهشگران نشان داده‌اند خصوصیات محیطی یک سازمان پژوهشی بیش از خصوصیات فردی پژوهشگران در بازده پژوهشی تأثیر دارد [۱۳-۱۵]. به گونه‌ای که توانایی‌های فعال ترین پژوهشگران در شرایط نامساعد یک سازمان پژوهشی کاسته می‌شود. لذا بازنگری ساختار بخش‌های پژوهشی دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی کشور ضروری به نظر می‌رسد. بی تردید قدرت رهبری بخش پژوهشی دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی، یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در افزایش بازدهی یک مجموعه پژوهشی است. تجربیات پژوهشی مدیران مراکز پژوهشی نیز بر ارزش‌گذاری پروپوپزال‌ها و پرسه بررسی آنان اثر می‌گذارد، ارتباطات شبکه‌ای را تسهیل می‌سازد و منجر به جذب و افزایش انگیزه پژوهشگران می‌گردد [۴ و ۱۵]. از طرفی مهارت و قدرت کافی مدیران پژوهشی دانشگاه‌ها در هدایت، نظارت و ارزشیابی تحقیقات نقش اساسی دارد. فراهم کردن

از گروه دوم است، این افراد شانس بیشتری در ارایه مقالات حاصل از پایان نامه‌ها دارند. نتایج پژوهش‌های مختلف نیز نشان داده که پژوهش‌ها و تعداد مقالات پذیرفته شده گروه اول حدود دو تا چهار برابر بوده است [۲۰ و ۲۵]. با توجه به این که کمیت و کیفیت مقاله‌های پژوهشی یکی از شاخص‌های مهم توسعه در کشور محسوب می‌گردد [۱، ۵، ۶ و ۷]، فراهم سازی ایجاد انگیزه بیشتر در هیأت علمی بهخصوص مریبان دانشگاه‌ها در جهت انجام پژوهش و ارایه مقاله بسیار ضروری به نظر می‌رسد. لازم به ذکر است که تعدادی از افراد تحت بررسی نیز تقسیم عادلانه پایان نامه‌ها و ضابطه‌مند سازی پروسه تصویب پروپوزال‌ها را از عوامل مؤثر در افزایش انگیزه پژوهشی خود بر شمردند.

[۱۲]. لذا تشکیل هسته‌های پژوهشی در دانشکده‌ها و دانشگاه‌ها و تقویت پژوهش‌های تیمی بسیار ضروری به نظر می‌رسد.

تعداد مقالات پذیرفته شده اعضای هیأت علمی با درجه PhD طی سه سال گذشته حدود دو برابر اعضای دارای درجه MSc بوده است. علاوه بر تفاوت‌هایی که معمولاً از نظر علمی بین این دو گروه وجود دارد می‌توان به تفاوت انگیزه برای نگارش مقالات علمی و همچنین تفاوت در داشتن پایان نامه‌های دانشجویی اشاره نمود. انگیزه گروه اول به دلیل امکان ارتقای مرتبه علمی (از استادیاری به دانشیاری و استادی) بیش از گروه دوم است. به علاوه چون معمولاً سهم گروه اول در داشتن پایان نامه‌های دانشجویی (به عنوان استاد راهنما) بیشتر

منابع

- ۱۴- فضیلت‌خواه حسن، بررسی موانع و مشکلات تحقیقات اجتماعی در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی، ۱۳۷۱
- ۱۵- بلاند ک، مترجم: معیری فروهر، خصوصیات یک محیط پژوهشی بارور، رهیافت، ۱۵، ۷۶، ۷۲-۷۶
- ۱۶- شاه حسینی مژگان، نیازمنجی در اولویت بندی طرح‌های پژوهشی کشور، رهیافت، ۸۱، ۲۷، ۲-۵
- ۱۷- Hossanein RS. Barriers to research in allied health Journal of Allied Health 1998; 17:175-87
- ۱۸- Haynes B, Haines A, Barriers and bridge to evidence based clinical practice. British Medical Journal 1998; 317: 273-76
- ۱۹- عزیزی فریدون، پژوهش در آموزش پزشکی، رهیافت، ۱۳۸، ۲۴، ۴۴-۴۸
- ۲۰- Ferrer RL, Katerdahl DA. Predictors of short-term and long-term scholarly activity by academic faculty: a departmental case study. Family Medicine 2002; 34: 455-61
- ۲۱- طایفی علی، فرهنگ علمی- پژوهشی ایران (بررسی قابلیت‌ها و تنگناها)، رهیافت، ۲۱، ۷۸، ۵۱-۴۷
- ۲۲- Edwards K. Short stops: peer support of scholarly activity. Academic Medicine 2002; 77: 939-44
- ۲۳- Kraemer LG, Lyons KJ. Research productivity of allied health faculty in academic health centers. Journal of Allied Health 1989; 18: 349-59
- ۲۴- Cohen MD, Jenning SG. Agreement and reproducibility of subjective methods of measuring faculty time distribution. Academic Radiology 2002; 9: 1201-8
- ۲۵- Guebaly N, Atkinson M. Research training and productivity among faculty: The Canadian Association of Professors of Psychiatry and the Canadian Psychiatric Association Survey. Canadian Journal of Psychiatry 1996; 41: 144-9
- ۱- مصطفیزاده فتح‌آ...، مروری بر اهداف کمی تحقیقات، رهیافت، ۶۷، ۱۸، ۶۴-۶۸
- ۲- خوش‌فر غلامرضا، بررسی نقش تحقیق و مراکز تحقیقاتی در توسعه اقتصادی-اجتماعی، رهیافت، ۷۹، ۲۲، ۹۸-۱۰۳
- ۳- عزیزی فریدون، افق تحقیقات پزشکی در کشور، پژوهش در پزشکی، ۱، ۷۴، ۱-۱۴
- ۴- سيف‌اللهی علی، تنگناهای مشارکت بخش دولتی در تحقیقات کشور رهیافت، ۲۷، ۸۱، ۶-۱۱
- ۵- محمدی امیر، واعیت‌ها و راه‌چاره‌ها، رهیافت، ۲۰، ۱۳۷۸، ۹۶-۱۰۲
- ۶- Gjerde C. Where are articles by candidates for academic promotion published? Journal of Family Practice 1992, 34: 449-53
- ۷- Hafler JP, Fredrick H, Lovejoy JR Scholarly activities recorded in the portfolios of teacher-clinical faculty. Academic Medicine 2000; 75: 649-52
- ۸- مرکز آمار ایران، گزارش عملکرد فعالیت‌های تحقیق و بررسی، رهیافت، ۷۸، ۲۰، ۱۱۳-۱۱۸
- ۹- محمدی امیر، خرمی محمد، وضعیت پژوهش در ایران، رهیافت، ۷۸، ۱۱۲-۹۶
- ۱۰- یحیی فربنا، تحول روند شاخص‌های تحقیقاتی، رهیافت، ۷۹، ۲۳، ۲۶-۲۲
- ۱۱- زینالو احمد، نگاهی به وضعیت پژوهش در جهان و ایران، مجله دانشگاه علوم پزشکی زنجان، ۱، ۷۶-۳۳
- ۱۲- معین مصطفی، نخستین همایش بررسی مسائل پژوهشی کشور، رهیافت، ۷۸، ۲۱، ۱۳۲-۱۲۹
- ۱۳- بکرانی فریدون، بررسی نگرش اعضای هیأت علمی دانشگاه در خصوص موانع فعالیت‌های پژوهشی در دانشگاه صنعتی اصفهان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، ۱۳۷۳